

correctional and development assistance regarding phonetic skills, as well as taking into account the need for student's data skills in actual teaching writing. The results of the experimental study of phonetic skills in second graders with general speech underdevelopment. It is determined that the quality of the phonetic skills of the study depends on the conditions of their implementation (complexity phonetic positions; reinforcements clarity or lack thereof, etc.). Differences in the levels of development of the structural components of phonetic skills as auditory-articulatory and auditory differentiation and sound analysis in favor of the latter. It is suggested that the effect of learning on the status of individual structural components of phonetic skills. Outlined the general direction of correction of phonetic skills in primary school children with general speech underdevelopment.

Keywords: general underdevelopment of speech, phonetic skills, sound and syllable structure of words, phonetic position.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2014 року

Статтю прийнято до друку 27.09.2014 року

Рецензент: д. психол.н, проф. Шинкарук І.А.

УДК 376 -053.4:159.954

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ УЯВИ У ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мороз О.А.

Уява важливіша за знання, тому що знання обмежені.

*Уява ж охоплює все на світі, стимулює прогрес,
і є джерелом еволюції*

А. Ейнштейн

Період соціально-економічних перетворень у сучасній Україні вимагає формування творчої активної особистості, із здатністю ефективно і нестандартно вирішувати нові життєві проблеми. У зв'язку з цим перед психологами та педагогами постає важливе завдання розвитку творчого потенціалу підростаючого покоління.

Як свідчать дослідження Л.С.Виготського, В.В.Давидова, О.М.Дьяченко, О.Є.Кравцової, С.Л.Рубінштейна, Г.А.Урунтаєвої - невід'ємним компонентом будь-якої творчої діяльності є уява. Актуальність вивчення процесу уяви і її ролі в загальному розвитку психіки та інших функцій обумовлена великою її значущістю, як інструменту мислення – зокрема [4, с.42].

Аналіз психологічних досліджень свідчить про те, що проблема уяви - одна з найактуальніших і дискусійних у психології. У науково-методичних джерелах представлено різні визначення уяви. Під уявою в самому широкому змісті розуміють процес, що протікає в образах. (Ф.Кейра, А.Селлі, П.П.Блонський і ін.) [6, 10].

За О.В.Скрипченко, Л.В.Долинською, З.В.Огороднійчук, уява – це психічний процес створення людиною нових образів на основі її попереднього досвіду.

Вчені А.В.Петровський, О.М.Д'яченко, С.Л.Рубінштейн виділяють такі види уяви: активна, пасивна, мимовільна, довільна, творча, репродуктивна [11, с.29].

Мимовільною є така уява, коли створення нових образів не спрямовується спеціальною метою уявити певні предмети чи події.

Довільна уява – це процес уяви спрямовується спеціальною метою на створення образу певного об'єкта, можливих ситуацій, на те, щоб уявити або передбачити сценарій розвитку подій.

Активна уява спрямована на виконання творчого або логічного завдання.

Пасивна - це уява, в якому образи народжуються і змінюються спонтанно.

Творча уява – супроводжує творчу діяльність і допомагає людині створювати нові оригінальні образи.

Репродуктивна уява – супроводжує процес засвоєння вже створеного та описаного іншими людьми і створення образів нових речей на підставі їх усного опису та графічного зображення.

Особливим видом уяви є мрія.

Мрія - це уява бажаного майбутнього.

Аналіз психолого-педагогічних наукових досліджень засвідчує актуальність проблеми взаємозв'язку уяви і мовлення. Зокрема, Л.С.Виготський писав: «Спостереження за розвитком уяви виявило залежність цієї функції від розвитку мовлення. Затримка в розвитку мовлення, знаменує собою і затримку розвитку уяви. Дослідження вказують, що затримані в своєму мовленнєвому розвитку діти виявляються надзвичайно відсталими і в розвитку своєї уяви. Діти, мовленнєвий розвиток яких йде по викривленому шляху, виявляються у той же час дітьми з надзвичайною бідністю, убогістю, а іноді і рудиментарними формами уяви...» [4].

Особливий інтерес у дослідників викликає проблема розвитку уяви у дітей, у дошкільному віці зокрема. Проблема розвитку дитячої уяви і творчості у вітчизняній науці досліджувалася у зв'язку з розвитком творчих здібностей (Л.А.Венгер, М.В.Вовчик-Блакитна, С.І.Волощук, О.М.Дьяченко, В.В.Давидов, О.В.Запорожець,

Г.С.Костюк, С.Є.Кулачківська, М.М.Поддьяков); в ігровій діяльності (Л.В.Артемова, Р.Й.Жуковська, Д.Б.Ельконін, Р.А.Іванкова, Н.О.Короткова, О.М.Леонтьєв, Н.Я.Михайленко, В.О.Проскура); формування творчості в різних видах художньої діяльності (С.В.Акішев, Е.В.Белкіна, Н.О.Ветлугіна, О.О.Дронова, Т.Г.Казакова, М.І.Киященко, В.М.Кучерова, С.В.Ласунова, В.С.Мухіна, Т.Г.Постоян, М.М.Рібакова, О.С.Ушакова, Л.І.Фесенко та ін.) [11].

Як Свідчать дослідження Л.С.Виготського, В.В.Давидова, Є.І.Ігнат'єва, С.Л.Рубінштейна, Д.Б.Ельконіна, У.А.Крутецького та інших, уява виступає не тільки передумовою ефективного засвоєння дитячих знань, але і є умовою творчого перетворення наявних у дітей знань, сприяє саморозвитку особистості, тобто в значній мірі визначає ефективність навчально - виховної діяльності в ДНЗ [4].

Більшість авторів пов'язують генезис уяви з розвитком ігрової діяльності дітей (А.О.Леонтьєв, Д.Б.Ельконін та ін.), а також з оволодінням дітьми дошкільного віку видами діяльності, які традиційно вважаються «творчими»: конструктивною, музичною, зображувальною, художньо-літературною.

За М.М.Подд'яковою, З.Н.Новлянською - уява в дитячому віці доповнює відсутні знання, дозволяє на доступному дитині рівні осмислити події, взаємозв'язки між ними; вона слугує для об'єднання розрізнених вражень, створюючи цілісну картину світу. "Світ дитини - світ невпізаного і невизначеного порівняно із нашим... Потік інформації настільки великий та різноманітний, а мислення дитини ще таке недосконале, що адекватна переробка цієї інформації неможлива. ...Дитина повинна протиставити потоку інформації... засіб, що дозволяє перекомбінувати вихідний матеріал і, таким чином, збільшити об'єм сприйманої інформації" [10, с. 8-9]. Така ситуація поєднує уяву і мислення. Як підкреслював Л.С.Виготський, "ці два процеси розвиваються взаємопов'язано" [4, с.29].

Уява носить репродуктивний характер, але й з'являються елементи творчості (Л.М.Галігузова). Про перші прояви уяви у 2,5-3 р. свідчить уміння дитини діяти в уявній ситуації з уявними предметами. Уявна ситуація виникає, коли дія з предметами доповнюється їх перейменуванням, починають вживатись заміники.

Однією з причин виникнення уяви є суперечність між прагненням дитини наслідувати дорослого, бути таким, як він, і об'єктивними можливостями реалізації цього прагнення. Поява сюжетно-рольової гри дозволяє подолати цю суперечність: малюк діє в умовній уявній ситуації, але як дорослий (Г.Д.Киріллова).

О.М.Дьяченко виділяє два етапи розвитку уяви в дошкільному віці .

Перший - 4-5 р. характеризується тим, що рівень творчої уяви дещо знижується через орієнтацію на засвоєння зразків соціальної поведінки. Афективна уява виникає у ситуаціях, що викликають реальні переживання. Пізнавальна має відтворюючий характер. Виникає планування, але воно поширюється тільки на наступний крок, а не на весь ланцюжок дій.

Другий - 6-7 р. характеризується вільним оперування засвоєних на попередньому етапі зразків поведінки. На цьому етапі афективна уява призначена для створення емоційно важливих для дитини ігрових ситуацій, які допомагають подолати негативні переживання. Щоб позбутися страху дитина програє страшну ситуацію (гра у Бабу-Ягу, Поросят і Вовка). Пізнавальна уява збагачується. Вирізняється процес пошуку ідеї, створення задуми, а також підбору адекватних засобів їх втілення. Образ уяви - це вже не окремий предмет, а цілісна ситуація (квадрат домальовує до цеглини, яку піднімає кран на будівництві). Планування поширюється на всю діяльність, хоча і коригується у ході здійснення. Уява включається як необхідний компонент словесної творчості дітей, насамперед, у формі казок. Вже з 3-х років дитина виявляє здатність до складання казок (З.Н.Новлянська) [10, с. 18]. Дитина наділяє героїв діями і характерами відповідно до їх реальних особливостей, поведінки і способу життя.

За висновками вчених у старшому дошкільному віці уява характеризується такими показниками:

- розширюються образи уяви;
- зростає їх чіткість, яскравість;
- активним розвитком мрій, що носить ситуативний характер;
- зростає цілеспрямованість уяви;
- діти створюють уявні світи, населяють їх діючими персонажами.

Старший дошкільник використовує досить широкий спектр прийомів створення образів уяви. Назвемо їх.

- Наділення фантастичних (ігрових) персонажів реалістичними діями. Дошкільник включає героїв у специфічно людські життєві ситуації, приписуючи їм людські думки, почуття, вчинки.
- Антропоморфізація - одухотворення предметів, якимидіти часто користуються, оскільки постійно зустрічаються з ними при слуханні казок.
- Аглютинація - сполучення у новому образі, здавалося б, не поєднаних елементів. Наприклад, дитина сполучає сюжети різних казок.
- Гіперболізація - зменшення або перебільшення величини персонажів, предметів.

- Доповнення - діти, використовують добре знайомі їм казкові події, змінюючи деякі деталі, персонажів, або придумуючи для знайомої казки нове продовження.

- Парадоксальне комбінування - переміщення об'єкту у незвичну ситуацію. [1, с.140]

Отже, уява є центральним психологічним новоутворенням в дошкільному віці. Якщо проаналізувати Державні програми навчання і виховання дітей дошкільного віку, то уваги цьому психічному процесу приділяється якнайменше. Традиційно складена і традиційно існуюча у нас система дошкільного виховання і навчання, фактично не містить в собі (або містить в недостатньому ступені) спеціальних заходів, спрямованих на послідовний і систематичний розвиток у дітей уяви. В цих умовах уява розвивається переважно стихійно і в результаті, не досягає високого рівня свого розвитку. Причиною такої ситуації є складність самого процесу розвитку уяви. І, як зазначає О.Є.Кравцова, уяві неможливо навчити так само, як ми навчаємо дітей складати числа або писати літери. Основним і найбільш радикальним засобом виходу з цього положення, звичайно ж, є зміна змісту і методів навчання, їх спеціальна орієнтація на розвиток у дітей здатності до творчості.

Водночас, відомостей про стан уяви у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями до сьогодні вкрай недостатньо. Аналіз наукових досліджень уяви у дітей з тяжкими порушеннями мовлення (далі – ТПМ) свідчить, що внаслідок мовленнєвого недорозвинення їхня уява характеризується бідністю, примітивністю, а іноді і рудиментарними формами уяви...» [10, с.129]

Аналіз спеціальних психолого-педагогічних досліджень засвідчує високий інтерес до вивчення психологічних особливостей дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Найбільше досліджень на сьогодні здійснено стосовно дітей із загальним недорозвиненням мовлення (далі - ЗНМ). Відомо, що діти із ЗНМ володіючи повноцінними передумовами для опанування розумовими операціями, відстають у розвитку словесно - логічного мислення, без спеціального навчання працею труднощами опановують аналізом і синтезом, порівнянням і узагальненням; у них виявляється недостатньо сформованою аналітико - синтетична діяльність як в області наочно - образного, так і понятійного мислення; страждає у дітей із ЗНМ абстрактне мислення; процес мислення характеризується імпульсивністю, хаотичністю, застряганням, ригідністю, сповільненістю.

Водночас, результати спеціальних психологічних досліджень (О.А.Алябєєва, В.П.Глухов, Г.С.Радіонова, О.М.Дьяченко, В.О.Калягін тощо) свідчать про недостатню рухливість, інертність, затримку розвитку, швидку виснажливість процесів уяви, використання штампів та її одноманітність. Діти потребують більше часу для включення в роботу, у її процесі відзначається збільшення тривалості пауз, спостерігається виснаження діяльності. Відзначається також низький рівень просторового оперування образами. В.П.Глухов зазначає, що малюнки дітей із ЗНМ відрізняються бідністю змісту, вони не можуть виконати малюнок за задумом, не можуть самостійно задумати нову саморобку або споруду. У дітей цієї категорії виникають багаточисленні труднощі при створенні образів уяви і оперуванні ними [11].

Результати досліджень свідчать, що у дітей із ЗНМ уявлення про предмети неточні і неповні, практичний досвід недостатньо закріплюється і узагальнюється в слові, внаслідок цього формування понять відбувається з затримкою [3, 8]. Рівень розвитку уяви найтіснішим чином пов'язаний з мисленням і мовленням, які узагальнюють практичний досвід дитини, сприяють формуванню уявлень про предмет.

Аналіз спеціальних психологічних досліджень засвідчив, що стосовно дітей з різними відхиленнями у розвитку застосовують різні методи і підходи діагностики уяви.

Сучасні дослідники (О.А.Алябєєва, О.В.Боровик, В.П.Глухов, О.М.Дьяченко, В.О.Калягін, О.Н.Усанова, Г.С.Радіонова, тощо) виділяють специфічні особливості уяви у дітей із ЗНМ:

- 1) зниження мотивації і цілеспрямованості у діяльності;
- 2) зниження пізнавальних інтересів;
- 3) бідний запас загальних відомостей про навколишній світ;
- 4) несформованість операційних компонентів;
- 5) складність у створенні уявної ситуації;
- 6) недостатня точність предметних образів - уявлень;
- 7) недостатня сформованість довільної регуляції образної сфери.

Експериментальні дослідження О.В.Боровик підтвердили, що діти із ЗНМ потребують більшої допомоги, часто - спільного з дорослим виконання багатьох завдань [1, 11].

Отже, аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить про недостатній розвиток творчості і уяви у дітей із ЗНМ дошкільного віку. Водночас отримані дані є неповними, переважно стосуються продуктивної та ігрової діяльності дітей із ЗНМ.

Ми припускаємо, що використання описаних методик дозволяє з'ясувати розвиток уяви, але не показують стан мовлення у дітей із ЗНМ.

У зв'язку з зазначеним було вирішено провести експериментальне дослідження, метою якого ми визначили визначення особливостей уяви у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.

У констатувальному дослідженні ми використали такі експериментальні методики:

- Методика Е.П.Торренса «Неповні фігури» (модифікований варіант);
- Методика О.Є.Кравцової «Де чие місце»;
- Методика «Намалюй що-небудь»;

- Проективна методика Р.Бернса «Автопортрет»;
- Методика «Придумай гру».

Модифікований варіант методики Е.П.Торренса «Неповні фігури» було використано з метою діагностики рівня розвитку творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Ми вважаємо цю методику, надійною і показовою, оскільки виконання завдань передбачає роботу з невербальним матеріалом, що мінімізує залучення мовлення у процесі дослідження.

Методика О.Є.Кравцової **"Де чие місце?"** - є ігровою, вона не тільки дозволяє визначити наскільки у дитини розвинена творча уява, а й виявити засоби її реалізації.

Психологічний сенс даної методики полягає в тому, щоб подивитися, наскільки дитина зуміє проявити свою уяву в жорстко заданій наочній ситуації: піти від конкретності і реальності (наприклад, від питання дорослого), змодельовати в думці всю ситуацію цілком (побачити ціле раніше частин) і перенести функції з одного об'єкту на інший.

Проективна методика Р.Бернса «Автопортрет» спрямована на вивчення психічного стану дитини. Автопортрет має кілька ліній розвитку, рівно як і вершини його художнього втілення. Узагальнюючи різноманітність форм автопортретів в живопису, можна виділити наступні: - зображення особи як центрального; дуже часто це графічне зображення; - зображення портрета в інтер'єрі, що доповнює і відтіняє портрет; - зображення одночасно кількох автопортретів, що розрізняються за віком, що характеризують різні вікові етапи життєвого шляху; - автопортрет-метафора - стає поширеним останнім часом, будучи ареною для всякого роду психологічних експериментів, розрахованих на найвитонченішу уяву глядача; - сюжетний автопортрет, виконаний в звичайній, цілком реальній ситуації, тобто в колі близьких друзів, де автор розмовляє, їсть, п'є, прогулюється і т.д.; - виняткова ситуація, але цілком реальна, при якій зображується участь в якійсь важливій події, що відбувається в дійсності; - зображення вигаданої, фантастичної ситуації, в якій автор ніколи не був, і все це відбувалося без нього.

Методика Р.С.Немова «Намалюй що-небудь». Метою цієї методики – є визначення рівня розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. Дитині дається аркуш паперу, набір фломастерів та пропонується придумати і намалювати щось незвичайне. На виконання завдання відводиться 4 хв. Далі оцінюється якість малюнка за наведеними нижче критеріями, і на основі такої оцінки робиться висновок про особливості уяви дитини.

Оцінка результатів:

Оцінка малюнка дитини відбувається в балах за наступними критеріям: 10 балів - дитина за відведений час придумала і намалювала щось оригінальне, незвичайне, явно свідчить про неабияку фантазію, про багату уяву. Малюнок робить велике враження на глядача, його образи і деталі ретельно опрацьовані. 8-9 балів - дитина придумала і намалювала щось досить оригінальне, з фантазією, емоційне і красиве, хоча зображення не є здійснено по новому. Деталі картини опрацьовані непогано. 5-7 балів - дитина придумала і намалювала щось таке, що в цілому не є новим, але несе в собі явні елементи творчої фантазії і надає на глядача певне емоційне враження. Деталі й образи малюнка опрацьовані середньо. 3-4 бали - дитина намалювала щось дуже просте, неоригінальне, причому на малюнку слабо переглядається фантазія і не дуже добре опрацьовані деталі. 0-2 бали - за час дитина так і не зуміла нічого придумати і намалювала лише окремі штрихи та лінії.

Методика "Придумай гру". Метою цієї методики – є визначення рівня розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. Дитина отримує завдання за 5 хв. придумати яку-небудь гру і детально розповісти про неї, відповідаючи на наступні питання експериментатора:

1. Як називається гра? 2. У чому вона полягає? 3. Скільки людей необхідно для гри? 4. Які ролі отримують учасники у гри? 5. Як проходитиме гра? 6. Які правила гри? 7. Чим повинна буде закінчитися гра? 8. Як будуть оцінюватися результати гри і успіхи окремих учасників?

Оцінка результатів:

У відповідях дитини повинно оцінюватись не мова, а зміст придуманої гри. У цьому зв'язку, питаючи дитину, необхідно допомагати їй - постійно задавати навідні запитання, які однак, не повинні підказувати відповідь. Критерії оцінки змісту придуманою дитиною гри в даній методиці наступні:

1. Оригінальність і новизна. 2. Продуманість умов. 3. Наявність у грі різних ролей для різних її учасників. 4. Наявність у грі певних правил. 5. Точність критеріїв оцінки успішності проведення гри.

В основі нашої роботи було положено припущення про те, що мовленнєва патологія та особливості психічного розвитку дітей із загальним недорозвиненням мовлення негативно відображається на особливостях уяви, що приводить до якісного і кількісного відхилення в її розвитку.

Надалі ми працюємо над експериментальним вивченням особливостей уяви дітей із загальним недорозвиненням мовлення та виявлення особливостей уяви у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Література

1. Балацька Л.К. Розвиток уяви в молодших школярів. К., «Рад.школа», 1969 152с. 2. Балацька Л.К. Уява в житті дитини. К., (т-во «Знання УРСР»), 1974. 43-45ст. 3. Барташнікова І., Барташніков О. Розвиток уяви та творчих здібностей дошкільників. Тернопіль: Богдан, 1998. — 88 с. 4. Виготський Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте/А.Н.Драчев(ред.). — СПб.: Союз, М.,1997 — 96с. 5. Дудецкий А.Я. Воображение. Смоленск, 1969. 94с. 6. Дяченко О.М. Воображение дошкільника. — М.: Знання, 1986. — 96с. 7. Золотников В.Г. Процесс воображения в художественном творчестве. — М., 1966. — 126 с. 8. Карабаєва І. Психологам про уяву дошкільників: (посібник). — К.: Шкільний світ.2009. -118с. 9. Коршунова Л.С. Воображение и его роль в познании. М., Изд-во Моск. ун-та, 1979. — 144 с. 10. Новлянская З. Н. Почему дети фантазируют. - М.: Знание, 1978. - 48 с. 11. Родионова, Г.С. Развитие творческого воображения и связной речи дошкільников с ОНР в ходе работы со сказкой // Современные подходы к организации коррекционной работы с детьми дошкольного и младшего школьного возраста с особыми образовательными потребностями: сборник материалов региональной научно-практической конференции, Хабаровск, 2011 — С. 90-93 12. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. — М.: Учпедгиз, 1946. — 704 с. 13. Самарин Ю. Воспитание воображения школьника. Л., тип.ТЛ -8 в Пушкине, 1947, 80с. 12. Чеботова Я.В. Формування уяви в процесі образотворчої діяльності: Автореф.дис...канд..психол.наук:19.00.01/Ун-т внутрішніх справ МВС України. — Х.,1995. — 20с.

Literatura

1. Balacz'ka L.K. Rozvy'tok uyavy' v molodshy'x shkolyariv. K., «Rad.shkola», 1969 152s. 2. Balacz'ka L.K. Uyava v zhy'tti dy'ty'ny'. K., (t-vo «Znannya URSR»), 1974. 43-45st. 3. Bartashnikova I., Bartashnikov O. Rozvy'tok uyavy' ta tvorchy'x zdbnostej doshkil'ny'kiv. Ternopil': Bogdan, 1998. — 88 s. 4. Vy'gots'ky'j L.S. Voobrazheny'e y' tvorchestvo v detskom vozdaste/A.N.Drachev(red.). — SPb.: Soyuz, M.,1997 — 96s. 5. Dudeczky'j A.Ya. Voobrazheny'e. Smolensk, 1969. 94s. 6. Dyachenko O.M. Voobrazheny'e doshkil'ny'ka. — M.: Znany'e, 1986. — 96s. 7. Zvorygy'na E.V., Y'gra doshkol'ny'ka. — M., 1989. 8. Zolotny'kov V.G. Process voobrazheny'ya v xudozhestvennom tvorchestve. — M., 1966. — 126 s. 9. Karabayeva I. Psy'xologam pro uyavu doshkil'ny'kiv: (posibnk). — K.: Shkil'ny'j svit.2009. -118s. 10. Korshunova L.S. Voobrazheny'e y' ego rol' v poznany'y'. M., Y'zd-vo Mosk. un-ta, 1979. — 144 s. 11. Konoplyasta S.Yu., Sak T.V. Logopsy'xologiya: navch.posib., za red. M.K.Sheremet. —K.: Znannya, 2010. — 293s. 12. Novlyanskaya Z. N. Pochemu dety' fantazy'ruyt. - M.: Znany'e, 1978. - 48 s. 13. Rody'onova, G.S. Razvy'ty'e tvorcheskogo voobrazheny'ya y' svyaznoj rechy' doshkol'ny'kov s ONR v xode raboty so skazkoj // Sovremennye podходы k organy'zacy'y' korrekcy'onnoj raboty s det'my' doshkol'nogo y' mldshego shkol'nogo vozrasta s osobymy' obrazovatel'ny'my' potrebnyamy': sborny'k matery'alov regy'on'al'noj nauchno-prakty'cheskoj konferency'y', Habarovsk, 2011 — S. 90-93 14. Rubynshtejn S.L. Osnovy obshhej psy'xology'y'. — M.: Uchpedgy'z, 1946. — 704 s. 15. Samary'n Yu. Vosp'y'tany'e voobrazheny' shkol'ny'ka. L., ty'p.TL -8 v Pushky'ne, 1947, 80s. 16. Chebotova Ya.V. Formuvannya uyavy' v procesi obrazotvorchoyi diyal'nosti: Avtoref.dy's...kand..psy'xol.nauk:19.00.01/Un-t vnutrishnix sprav MVS Ukrayiny'. — X.,1995. — 20s.

Мороз О.А. Сучасні підходи до діагностики уяви у дітей з тяжкими порушеннями мовлення старшого дошкільного віку

У статті розглядається проблема формування та діагностики уяви у дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. Здійснено вивчення наукової літератури по темі дослідження. Проаналізовано та узагальнено наукові дані розробленості досліджуваної проблеми в загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі. Зазначено, що незважаючи на значну кількість наукової літератури, присвяченої вивченню уяви, деякі аспекти даного питання залишаються мало розробленими. Зокрема, недостатньо дослідженням є взаємозв'язок розвитку мовлення і уяви в цілому. В основі нашої роботи було положено припущення про те, що мовленнєва патологія та особливості психічного розвитку дітей із загальним недорозвиненням мовлення негативно відображається на особливостях уяви, що приводить до якісного і кількісного відхилення в її розвитку. Висвітлені методики констатувального дослідження. Надалі ми працюємо над експериментальним вивченням особливостей уяви дітей із загальним недорозвиненням мовлення та виявлення особливостей уяви у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Ключові слова: спеціальна психологія, уява, діти старшого дошкільного віку, загальне недорозвинення мовлення, тяжкі порушення мовлення.

Мороз О.А. Современные подходы к диагностике воображения в детей с тяжелыми нарушениями речи старшего дошкольного возраста

В статье рассматривается проблема формирования и диагностики воображения у детей старшего дошкольного возраста с тяжелыми нарушениями речи. Осуществлено изучение научной литературы по теме исследования. Проанализированы и обобщены научные данные разработанности исследуемой проблемы в общей и специальной психолого-педагогической литературе. Указано, что несмотря на значительное количество научной литературы, посвященной изучению воображения, некоторые аспекты данного вопроса остаются мало разработанными. В частности, недостаточно исследованной взаимосвязь развития речи и воображения в целом. В основе нашей работы было положено предположение о том, что речевая патология и особенности психического развития детей с общим недоразвитием речи негативно отражается на особенностях воображения, что приводит к качественному и количественному отклонения в ее развитии. Освещены методики констатирующего исследования. В дальнейшем мы работаем над экспериментальным изучением особенностей воображения детей с общим недоразвитием речи и выявление особенностей воображения у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи.

Ключевые слова: специальная психология, воображение, дети старшего дошкольного возраста, общее недоразвитие речи, тяжелые нарушения речи.

Moroz O. A. The problem of imagination development in preschool children with general speech backwardness

The article discusses the problem of forming imagination in preschool children with general speech backwardness. Studying the scientific literature on the subject of the study is done. The scientific data of the problem in general and special psychological, educational literature is analyzed and summarized. It is noted that despite on the considerable amount of scientific literature concerned imagination study, some aspects of this issue aren't enough developed. In particular, the relationship of speech and imagination insufficiently researched. The assumption that speech pathology and special mental development of children with general speech backwardness has negative impact on the features of the imagination, leading to qualitative and quantitative variations in its development is laid in the basis of our work. In the future, we are working on an experimental study of the characteristics of children's imagination with the general backwardness of speech and identify characteristics of imagination in preschool children with general speech backwardness.

Keywords: special psychology, imagination, preschool children, general speech backwardness.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2014 року

Статтю прийнято до друку 30.09.2014 року

Рецензент: д. п.н, проф. Шеремет М.К.

УДК: 376-056.26

**ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗВИТОК ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ
У ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМОЮ ПСИХОМОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ**

Мугаль С.О.

Радикальні соціальні, економічні та політичні зміни в країні та суспільстві торкаються та ускладнюють умови життя кожної людини, змінюють соціокультурну ситуацію, яка впливає на становлення та розвиток особистості. Особистість, яка зростає в таких умовах потребує допомоги та психолого-педагогічної підтримки. Така підтримка може носити особистісну орієнтацію, а може відноситися до умов, в яких здійснюється життєдіяльність та взаємодія суб'єктів.

Однією з найбільш важливих та актуальних проблем у спеціальній психології є проблема вивчення розвитку психосоматичних розладів у дітей із затримкою психомовленнєвого розвитку (ЗПМР) та їх вплив на формування та розвиток особистості дитини. Також є актуальним вивчення проблеми впливу психосоматичних розладів на навчання, виховання та соціалізацію дітей із ЗПМР. За останні роки відмічається тенденція зростання кількості дітей з відхиленнями психічного та фізичного здоров'я, які зумовлюються біологічними, соціально-психологічними, екологічними та іншими чинниками, а також їх комплексними поєднаннями. Велику кількість серед цих дітей займають діти із затримкою психомовленнєвого розвитку (ЗПМР), яких стає дедалі більше на фоні погіршення дитячого здоров'я в цілому.

Актуальність даного питання можна пояснити не тільки інтересом до психосоматичних співвідношень у дітей із ЗПМР з боку психологів та медиків, але й тому, що ця категорія дітей менш адаптована до ситуацій, що можуть спричинити виникнення хвороби та потребує до себе більшої уваги у плані психологічної допомоги.

У своєму розвитку ні медицина, ні психологія спочатку не розглядали питання впливу психіки на перебіг соматичних захворювань, а також впливу оточуючого середовища на всебічний розвиток людини. Але пізніше вплив несприятливих факторів оточуючого середовища стає актуальним питанням психічного та соматичного здоров'я у поєднанні їх впливу один на одного.

Останнім часом, констатується зростання частоти виникнення психосоматичних розладів (ПСР) у дітей під негативною дією мінливих соціально-економічних чинників (Підкоритов В.С., 1998; Кришталь В.В., Михайлов Б.В., 2001; Хамаганова Т.Г. зі співавт. 2000; Табачников С.І., 2001; Бікшаєва Я.Б., 2003; Луценко О.Г., 2004; Gottlieb R. M., 2003).

Вивчення чинників виникнення та розвитку психосоматичних розладів та затримки психомовленнєвого розвитку у дітей та визначення спільних патогенетичних ланок їх формування є метою цієї публікації.

Отже, одним із актуальних питань психосоматичних співвідношень є виявлення зв'язку між особливостями особистості, змістом та характеристикою психотравми та специфічністю ураження органу або системи органів.

Тому проблема дослідження психосоматичних розладів в останні десятиріччя набула актуальності в усьому світі.

У широкому значенні під психосоматикою розуміють вивчення всього комплексу проблем, пов'язаних з взаємним впливом психіки та фізіологічних механізмів життєдіяльності організму людини (тобто психофізіологічних проблем) [1, с. 12].

На сьогодні з'ясовані основні чинники ризику розвитку психосоматичних розладів, а також затримки психомовленнєвого розвитку, які свідчать про існування спільних патогенетичних ланок їх формування.